

Witte Zwanen, Zwarte Zwanen

De zwaan heeft het gedaan. Terwijl één zwaluw nog geen zomer kan maken, staat een dode zwaan tegenwoordig garant voor het afgaan van alle alarmbellen in Nederland. Nu had een zwaan in sommige kringen al een bijzondere reputatie; sinds de vogelgriep in Europa is het met de reputatie van de zwaan helemaal bergafwaarts gegaan. Is dit nu hun zwanenzang?

In de Nederlandse volkscultuur neemt 'het concept' zwaan een bijzondere positie in die veelal wordt geassocieerd met de koerier die leven en dood verbindt. Ook in de kunst neemt de zwaan een symbolische rol op zich, variërend van verhulde verleiding tot de dood zelf. Met de naderende vogelgriep een enge gedachte dat zwanen dat bericht komen brengen. Wellicht wordt het ook tijd om de marketingafdeling van onze nationale luchtvaarttrots weer aan het werk te zetten.

Wie gaat ermee naar Engeland varen?

Dit jaar mogen we het dubieuze jubileum vieren van tien jaar boviene spongiforme encefalopathie, ook wel bekend als gekke-koeien-ziekte. Enige jaren geleden stegen de rookpluimen nog op van de brandende veestapel in het Verenigd Koninkrijk omdat het eten van de zwalkende koeien in verband werd gebracht met een menselijke ziekte. De gevolgen waren dramatisch, zowel op individueel niveau, op landelijk niveau, als op wereldschaal. De schattingen van de economische kosten van de BSE crises tuimelden destijds al over elkaar. In 1996 was de teller de vijftig miljard euro al gepasseerd en dat alleen al voor het Verenigd Koninkrijk. Na de koeien kwamen de schapen. De consumptie van rundvlees in het Verenigd Koninkrijk kelderde tot het niveau van de spelonken van de Tower of London en als overblijfsel van de vleesconsument staat buiten de Beefeater geposteerd.

Engeland is gesloten, de sleutel is gebroken.

De BSE crisis in het Verenigd Koninkrijk was een doorbraak aan het medische front. De ziekte was oorspronkelijk beperkt tot één diersoort, maar het verschijnen van de ziekte bij andere dieren gaf aan dat de scheiding tussen de soorten via het voedsel was doorbroken. Met een nieuwe variant van de ziekte van Creutzfeldt-Jakob leek er ook een mogelijk besmettingsgevaar te bestaan voor de mens bij het eten van rundvlees. Daarmee stond de volledige voedselketen ter discussie.

In Nederland zijn we er inmiddels aan gewend geraakt om regelmatig ons menu te variëren: van rundvlees naar varkensvlees, van varkensvlees naar kip, van kip naar vis en van vis naar vegetarisch. Om ons heen worden bergen met varkens en kippen geruimd die naar de destructor gaan in plaats van naar het afzetgebied bij onze oosterburen. De schade is keer op keer enorm en de winsten in deze varkenscyclus moeten wel enorm zijn om steeds weer de klappen op te vangen. Hoe lang kunnen we op deze wijze nog doorgaan met produceren, waarbij zowel mens als dier het slachtoffer zijn van het economische proces?

Is er dan geen smid in het land, die de sleutel maken kan?

Volgens Adam Smith hoeven we voor ons eten niet te rekenen op de liefdadigheid van de slager, noch van de brouwer, noch van de bakker. We mogen er van uitgaan dat die slager zijn eigen

belang wel in de gaten houdt en daarmee ons van voedsel zal willen voorzien. Dat is een prettige gedachte, maar de vraag is of dat ons probleem gaat oplossen als er een kink in de voedselkabel komt. De slager zal in ons geval geen besmet vlees willen inkopen omdat hij geen besmet vlees zal kunnen verkopen. Verder terug in de keten zal de veehouderij het probleem zelf oplossen door de destructor te bestellen en de individuele veehouder zal zijn of haar eigen conclusies trekken. Zie hier het eigen belang aan het werk.

Maar een feit is dat de processen in onze voedselketen regelmatig ontsporen, doordat dioxine of andere vormen van eigen belang door het voedsel worden gemengd, doordat schaalvergroting kansvergroting werkt op dierenziekten en doordat het eigen belang zegt dat het transport van zieke dieren beter is dan ringenten. De sleutel van ons eten ligt niet bij de liefdadigheid van de slager, die onder de kostprijs moet gaan werken, maar bij de bereidheid van de consument om meer voor haar eigen voedsel te betalen. Over eigen belang gesproken.

Laat doorgaan, laat doorgaan.

De 18de-eeuwse economische vrijheidsstrijd is te vangen in vier woorden: laissez faire, laissez passer. De economische vrijheidsstrijd die daarop volgde laat zich niet vangen in woorden, maar het 'laissez faire, laissez passer' is wel gebruikt voor elke kruistocht voor de vrijheid, inclusief vrijheid van economisch ondernemerschap.

Maar nu gaat de vogelgriep daar wat aan veranderen. Hoewel de trek van de vogels nog steeds doorgaat, heeft Japan inmiddels laten weten dat de Nederlandse kippen met een inenting op zak er niet meer inkomen. Niks laissez passer; de grens wordt gewoon gesloten. De Nederlandse pluimvee sector roept al weer om overheidcompensatie voor de economische schade doordat deze risico's het ondernemersrisico te boven gaan. Te veel vrijheidsgraden, zou je kunnen zeggen. Maar was dat nu niet juist de verdienste van de economische werkelijkheid waarin we leven? Is ondernemerschap niet gekoppeld aan bedrijfsrisico's waarin sommige bedrijven wel doorgaan en anderen zich aanpassen? Worden hier de witte zwanen niet van de zwarte zwanen gescheiden?

Na tien jaar BSE, MKZ, varkenspest en nu mogelijk de vogelpest, kan ik me voorstellen dat de houding van 'laissez faire, laissez passer' in de voedselsector plaats maakt voor duurzaamheid als kernwaarde. Dan kunnen we toch nog doorgaan. ■

Wie achter is moet voorgaan.

De zwaan heeft het gedaan.

Albert Jolink, hoofdredacteur

a.jolink@sdu.nl

